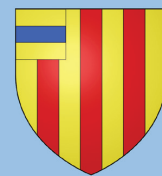

Heemkundige Kring Dr. Croquet - Walem

MAGAZINE 54 - Eigendommen van Roosendaal

Driemaandelijke uitgave : juli - augustus - september 2019

Colofon

**Dit magazine is een uitgave van
vzw Heemkundige Kring
Dr. Croquet Walem**

**Maatschappelijke zetel:
Kloosterstraat 76
B-2800 Walem**

**www.heemkundewalem.be
info@heemkundewalem.be**

**U kan lid worden door
overschrijving van
10 euro op rekening nr.:
BE23 7512 0773 0691
dan krijgt u de volgende nummers
van ons tijdschrift in uw bus.**

**Redactie en medewerkers
van dit nummer:**

**Hugo Rom
Staf Daems
Karel Caelen
Magda Nuyts
Willy Hendrickx
Walter Marivoet
Luacs Van de Leur
Tom Van Buggenhout**

**Foto voorpagina: de molen
van Battenbroek die ook
eigendom was van de abdij
van Roosendaal.**

Onze ereleden

Balzarini Jan-Delwiche J.	Merckx Eddy-Tanghe Annabel
Bellon Bert-Loiselle Martine	Michiels Frank
Belmans Wilfried	Morrens Paul
Bergé Jan	Nauwelaerts Eugene
Bruynseels Marc	Nuyts Dirk
Boterman M.-Bosschaerts S.	Ooghe Bart-Sommen Liesbet
Caelen Karel	Op de Beeck Eddy
Carpentier Christiane	Peeters Katrien (Apotheek-Walem)
Coeckelbergh Willy	Peeters Henri
Daems Hendrik	Poot Jaak-Janssens Lea
De Belder Karel	Rahier Rombaut
De Coster J.	Ressler Alex
De Greve Frans	Ressler Willy
De Groef Gerard	Rom Hugo
De Laet Pieter	Rijmenams Frans
De Waerhert Paula,	Steensels Danny-Van Malderen Sabine
De Ridder Hilde	Vaes Karel
De Vos Marie-José	Van Buggenhout Tom-Veys Ann
De Win-Van Reeth	Van Damme Gerard-Loiselle Monique
Dox-Vercammen	Van de brul Dirk (Bouwwerken),
Duquene S.-Van Buggenhout C.	Van Genechten Gaby
Gebr. Peeters BVBA(Schrijnwerkerij)	Van Lint Jean-Van den Heuvel Inge
Gijsemans Jan	Van Look Juliette
Gilon Els (Haarstudio Ellix)	Van Malderen Stefaan
Groep Gilon BVBA	Vandamme Ricardo
Hendrickx Willy	Vander Kuylen Bart (Dierenarts)
Honsia Clara	Vansant Elza
Huysmans Florentine	Verbeeck Casimir
Janssens Pieter	Verbeeck Ludo
Laurent Olivier	Verbiest Eric,
Dokter Liekens Jo	Vercammen Fons (AXA Bank)
Maes Bob-Van Buggenhout Agnes	Wouters Gerald (Aannemer)
Mariën Maria	
Marivoet Chantal	
Marivoet Herman	
Marivoet Martin	
Marivoet Walter-van Berckelaer Liz	

EDITORIAAL

75 jaar bevrijding

Enige weken geleden werd op vele plaatsen in België de bevrijding herdacht. In 1944 verliet het Duitse leger, soms hals-over-kop, grote delen van België. De geallieerden ondervonden nog weinig weerstand en ze stroomden vooruit, eigenlijk werd hun vooruitgang meer vertraagd door een tekort aan benzine dan door weerstand van de Duitsers.

In de pers van de laatste weken vinden we al de verhalen van toen terug: de bevrijding van de grote steden, de acties van het verzet aan de brug van Boom en in de haven van Antwerpen, de begin van de repressie, de uitzinnige vreugde en soms roekeloosheid van de bevolking.

Ook Walem wordt op die bladzijden van de geschiedenis vermeld: de acties van verzet aan de brug door Emiel Engels, de vreugde van de bevolking en de harde domper op de vreugde bij het neerschieten van Oscar Dandoid, een weerstander die oog in oog kwam te staan met terugtrekkende Duitsers.

Maar in september 1944 was de oorlog nog niet afgelopen, het zou nog vele maanden duren voor alles voorbij zou zijn, de angst zou blijven overheersen: het nazi-regime bestookte onze contreien met raketten, hoewel gericht op Antwerpen vlogen sommige V-bommen verloren, en zo vielen er ook neer in Walem. Tijdens de winter zou een grote Duitse tegenaanval opnieuw heel bedreigend zijn. Echte vrede kwam pas enkele maanden later. Het duurde ook nog even voor de weggevoerden terugkeerden, als dat al het geval was, want velen waren omgekomen in de kampen of bij bombardementen of ander geweld.

De tweede wereldoorlog schuift verder weg in het verleden. Het aantal mensen dat de oorlog nog heeft meegemaakt neemt af. De verhalen uit de oorlog worden minder uit de eerste hand verteld.

Een paar jaar geleden wijdden we een volledig tijdschrift aan Walem tijdens de tweede wereldoorlog. Het doel was toen om omtrent dit stuk geschiedenis de juiste informatie vast te leggen.

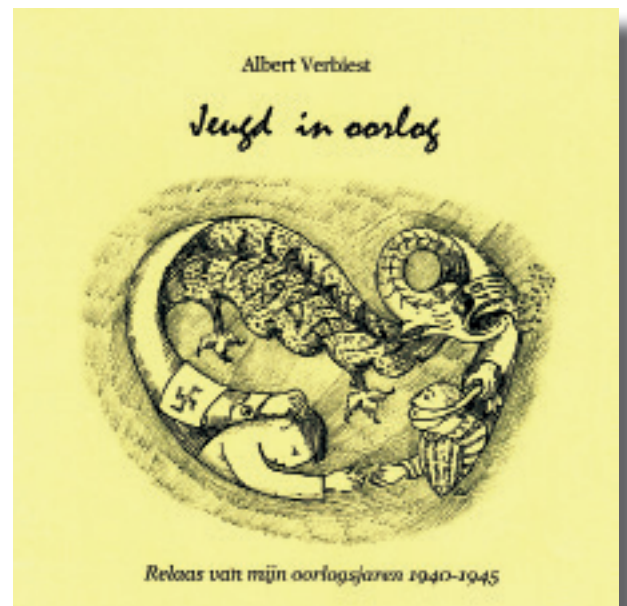
Eerder publiceerden we ook de oorlogsherinneringen van Albert Verbiest. Gebaseerd op zijn dagboeken uit die periode schreef hij zijn herinneringen uit en illustreerde ze met tekeningen. Het verhaal leest als een spannend fictieboek. Voor Albert was de oorlog een bewogen periode: hij was 16 in 1940. Door de oorlog kwam hij op vele plaatsen terecht, in Frankrijk en in Midden-Europa. Na de bevrijding was hij de laatste "vermiste" uit Walem die terug thuiskwam.

Het verhaal van Albert is een must in de boekenkast van iedere Walemnaar.

In dit tijdschrift publiceren we de informatie die pastoor Goetstouwers noteerde over de periode van de tweede wereldoorlog, hiermee dragen we ons steentje bij aan de herdenking van "75 jaar bevrijding".

Het hoofdartikel betreft de eigendommen van de abdij van Roosendaal in Walem. Eeuwenlang de abdij waarnaar werd verwezen als "bij Walem", sinds recente tijden grondgebied Sint-Katelijne-Waver. Met dit artikel over de eigendommen in Walem worden de oude banden tussen dorp en abdij weer overduidelijk in kaart gebracht.

Veel leesplezier!

Het boek van Albert Verbiest kan nog steeds besteld worden via www.shopmybooks.com (zoek op naam van Albert Verbiest of op de titel).

Als je de zoekterm Croquet ingeeft kan je hier ook onze boeken "Van Waelhem tot Walem" en "De brug van Waelhem" terugvinden die je langs deze weg kan aankopen.

De eigendommen

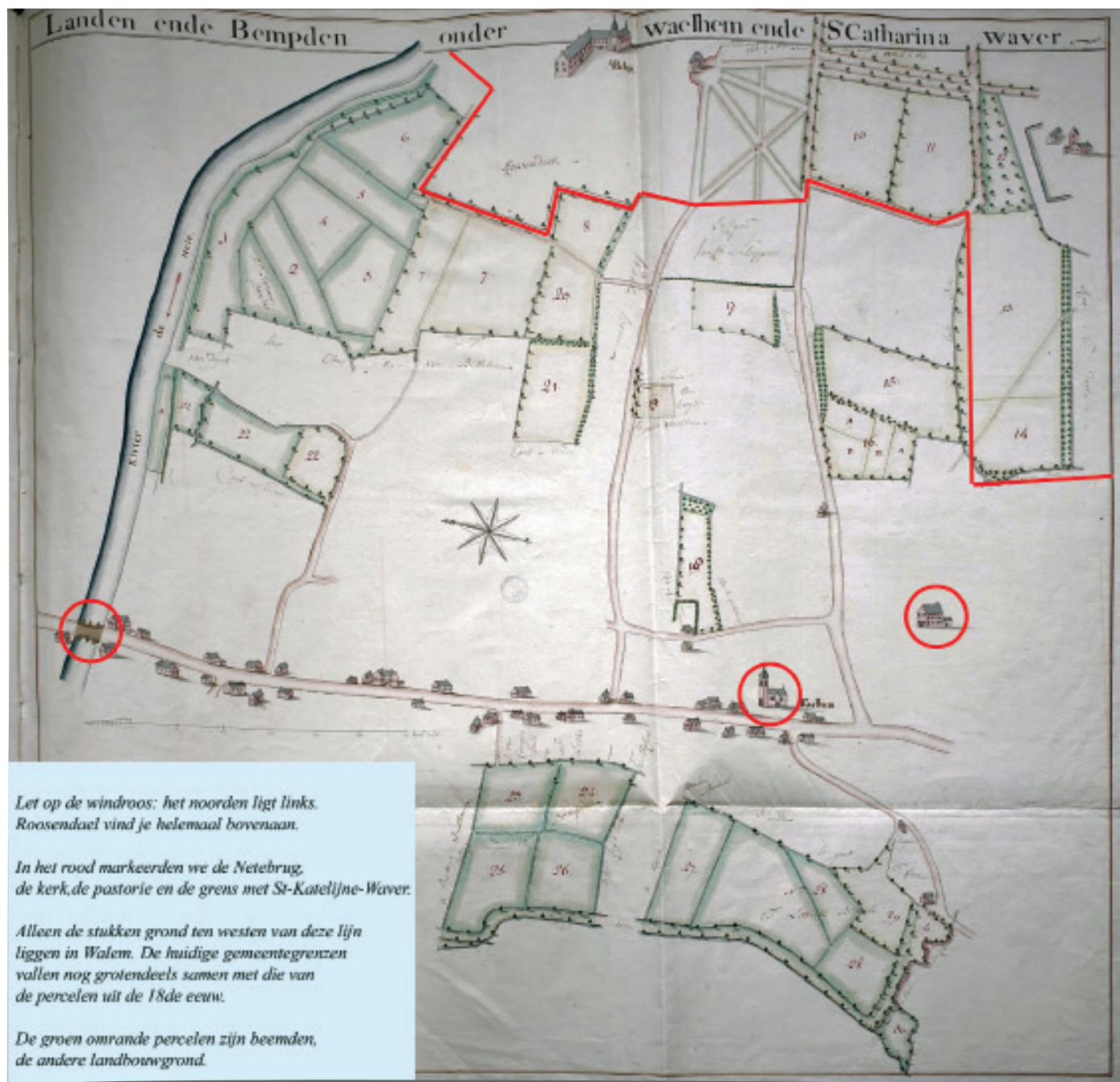
DE EIGENDOMMEN VAN ABDIJ ROSENDAL OP HET GRONDGEBIED VAN DE GEMEENTE WALEM

*In 1788 begon landmeter J. Van Haecht met het opmeten van alle eigendommen van Rosendaal.
Dat waren er heel wat. Vier jaar had hij nodig om ze allemaal in kaart te brengen en te bundelen in een atlas.*

Aan de hand van deze kaarten rekende Jozef Serneels ooit uit dat de zusters niet minder dan 1030 ha 83 are en 24 ca aan gronden in hun bezit hadden. Dat is ongeveer 1450 voetbalvelden. Iets meer dan de helft daarvan lag in de onmiddellijke omgeving van de abdij. De andere lagen vooral verspreid in de provincies Antwerpen en Brabant. Maar ook in het Westvlaamse Leffinge hadden ze bezittingen.

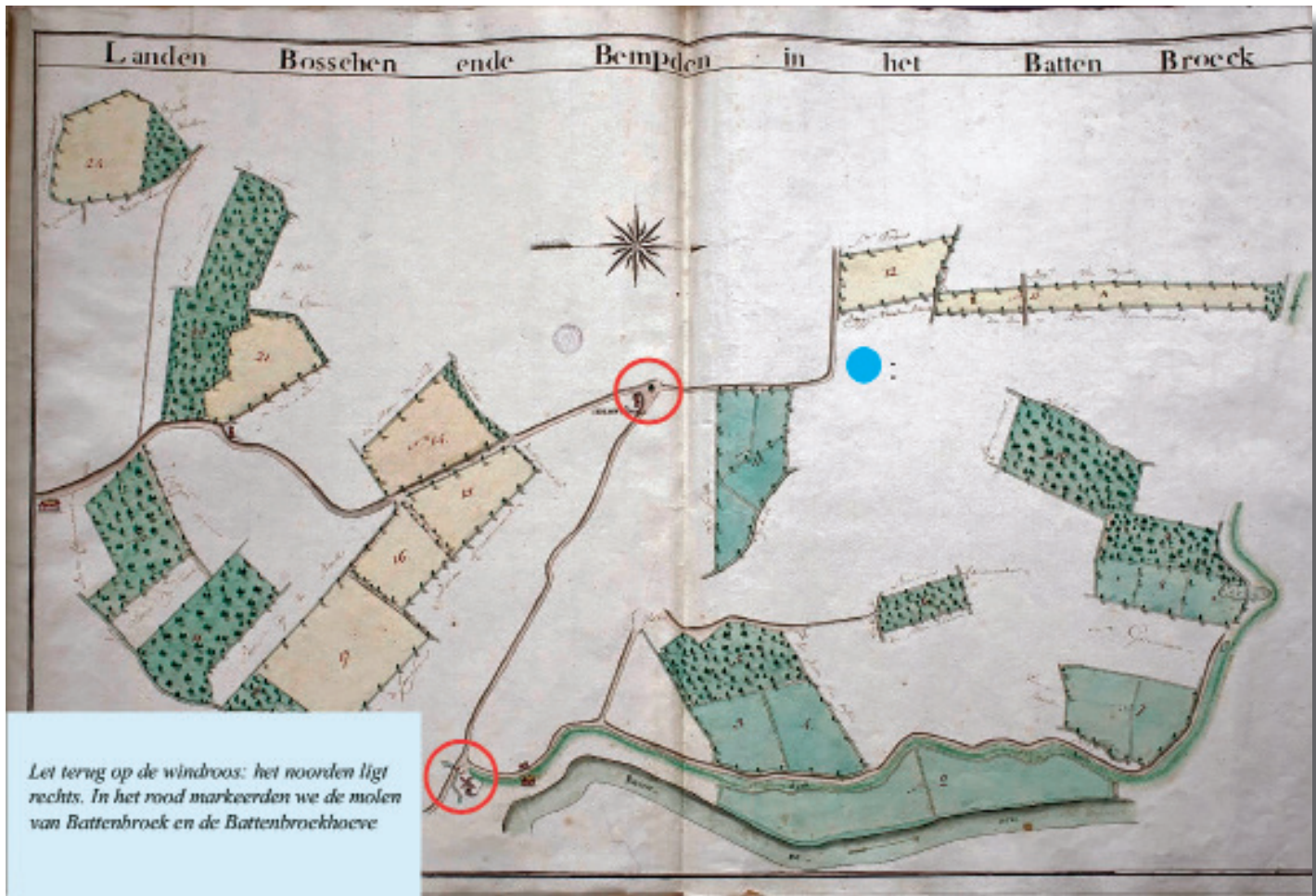
Heel wat van die eigendommen lagen op het grondgebied van Walem. Wij vroegen ons af hoeveel er dat waren, waar ze lagen en wat voor gronden het waren? Om dat te weten namen we de atlas van Van Haecht ter hand. De eigendommen onder Walem staan op de kaarten nummers 2 en 3.

Kaart nummer 2 toont de eigendommen binnen de heerlijkheid Walem

van abdij Roosendael

Kaart nummer 3 toont de eigendommen onder de vrijheid Battenbroek

Op deze kaart zijn de stukken grond ingekleurd: geel zijn landbouwgronden, lichtgroene vlakken zijn beemden, groene vlakken met donkere stippen zijn bossen.

De kaart is moeilijk te interpreteren omdat de loop van de Nete (onderaan) sterk gewijzigd werd. Daarom hebben we het rustoord Battenbroek als bijkomend oriëntatiepunt toegevoegd (blauw bolletje).

Op beide kaarten zijn de eigendommen van de abdij genummerd.

Bij elke kaart hoort een "Renvoi". Dat is een genummerde lijst van de percelen met hun naam of een korte beschrijving en hun oppervlakte.

Hiernaast staat een afbeelding van het Renvoi van kaart nummer 2.

Renvoi van het Caert Blad BDR		
1	Landbouwgronden	1/2
2	Landbouwgronden	1/2
3	Landbouwgronden	1/2
4	Landbouwgronden	1/2
5	Landbouwgronden	1/2
6	Landbouwgronden	1/2
7	Landbouwgronden	1/2
8	Landbouwgronden	1/2
9	Landbouwgronden	1/2
10	Landbouwgronden	1/2
11	Landbouwgronden	1/2
12	Landbouwgronden	1/2
13	Landbouwgronden	1/2
14	Landbouwgronden	1/2
15	Landbouwgronden	1/2
16	Landbouwgronden	1/2
17	Landbouwgronden	1/2
18	Landbouwgronden	1/2
19	Landbouwgronden	1/2
20	Landbouwgronden	1/2
21	Landbouwgronden	1/2
22	Landbouwgronden	1/2
23	Landbouwgronden	1/2
24	Landbouwgronden	1/2
25	Landbouwgronden	1/2
26	Landbouwgronden	1/2
27	Landbouwgronden	1/2
28	Landbouwgronden	1/2
29	Landbouwgronden	1/2
30	Landbouwgronden	1/2
31	Landbouwgronden	1/2
32	Landbouwgronden	1/2
33	Landbouwgronden	1/2
34	Landbouwgronden	1/2
35	Landbouwgronden	1/2
36	Landbouwgronden	1/2
37	Landbouwgronden	1/2
38	Landbouwgronden	1/2
39	Landbouwgronden	1/2
40	Landbouwgronden	1/2
41	Landbouwgronden	1/2
42	Landbouwgronden	1/2
43	Landbouwgronden	1/2
44	Landbouwgronden	1/2
45	Landbouwgronden	1/2
46	Landbouwgronden	1/2
47	Landbouwgronden	1/2
48	Landbouwgronden	1/2
49	Landbouwgronden	1/2
50	Landbouwgronden	1/2
51	Landbouwgronden	1/2
52	Landbouwgronden	1/2
53	Landbouwgronden	1/2
54	Landbouwgronden	1/2
55	Landbouwgronden	1/2
56	Landbouwgronden	1/2
57	Landbouwgronden	1/2
58	Landbouwgronden	1/2
59	Landbouwgronden	1/2
60	Landbouwgronden	1/2
61	Landbouwgronden	1/2
62	Landbouwgronden	1/2
63	Landbouwgronden	1/2
64	Landbouwgronden	1/2
65	Landbouwgronden	1/2
66	Landbouwgronden	1/2
67	Landbouwgronden	1/2
68	Landbouwgronden	1/2
69	Landbouwgronden	1/2
70	Landbouwgronden	1/2
71	Landbouwgronden	1/2
72	Landbouwgronden	1/2
73	Landbouwgronden	1/2
74	Landbouwgronden	1/2
75	Landbouwgronden	1/2
76	Landbouwgronden	1/2
77	Landbouwgronden	1/2
78	Landbouwgronden	1/2
79	Landbouwgronden	1/2
80	Landbouwgronden	1/2
81	Landbouwgronden	1/2
82	Landbouwgronden	1/2
83	Landbouwgronden	1/2
84	Landbouwgronden	1/2
85	Landbouwgronden	1/2
86	Landbouwgronden	1/2
87	Landbouwgronden	1/2
88	Landbouwgronden	1/2
89	Landbouwgronden	1/2
90	Landbouwgronden	1/2
91	Landbouwgronden	1/2
92	Landbouwgronden	1/2
93	Landbouwgronden	1/2
94	Landbouwgronden	1/2
95	Landbouwgronden	1/2
96	Landbouwgronden	1/2
97	Landbouwgronden	1/2
98	Landbouwgronden	1/2
99	Landbouwgronden	1/2
100	Landbouwgronden	1/2

Hieronder zie je de hoofding van het renvoi voor de kaart nummer 2.

Op dit blad staan 30 eigendommen, waarvan 6 onder Sint-Katelijne-Waver en 24 in Walem.

Renvoi van het Caert Blad			B	D	R
1	à 18 1/3 Voeten de Roede				
1	Een Bempt hier onder groot toe op den Ryck der Bunder Twelf roeden vier		1	0	12
2	Bempt aldere gemaint van den Ryck over den overaan groot		0	3	17
3	Een Bempt van overaan groot		0	3	18
4	Dere overaan Bempt groot den Ryck 18 roeden		0	3	18

Hieronder ziet u de hoofding van het renvoi voor de kaart nummer 3.

Op dit blad staan 24 eigendommen, alle onder Walem.

Renvoy van het caert blad van battenbroek BDR					
1	à 20 Voeten de Roede				
1	De Meulen Bunder toe op den Ryck overaan groot		2	2	32
2	De Bunder groot overaan groot 12 roeden		0	3	30
3	Een Bempt groot overaan groot		0	3	32
4	Bempt overaan groot				

Alles samen bezaten de zusters in Walem dus 48 stukken grond, waarvan 18 landbouwgronden, 9 bossen en 13 beemden en weiden.

In de laatste drie kolommen staat telkens de oppervlakte van elk perceel in bunders (B), dagwanden (D) en roeden (R).

Een **bunder** bestond in het Mechelse uit vier dagwanden.

Een **dagwand** was de oppervlakte grond die een boer met een os en een ploeg normalerwijze in een dag kon ploegen. Een dagwand was doorgaans 100 roeden groot.

En de **roede**? Dat is een ander paar mouwen.

Om de roede in hedendaagse maten om te zetten moeten we uitgaan van de "**voet**" als lengteeenheid. Die was in Mechelen 27,8 cm lang. Een roede was dus een lengtemaat die uit een aantal voeten bestond. Dat aantal kon van streek tot streek of van kaart tot kaart verschillen en varieerde tussen de 10 en 21 voeten. In de atlas van Van Haecht werd blijkbaar gemeten met twee verschillende maten.

Op het renvoi van kaart 2 staat "à 18 1/3 voeten de roede" (zie blauw ovaaltje).

Op het renvoi van kaart 3 staat "à 20 voeten de roede" (zie blauw ovaaltje).

Op kaart 2 is de roede als lengtemaat dus 5,096 meter lang.

Op kaart 3 is de roede als lengtemaat dus 5,56 meter lang.

Het wordt nog ingewikkelder als we bedenken dat de "roede" niet alleen een lengtemaat, maar ook een oppervlaktemaat is. Die oppervlakte kwam neer op wat we een "vierkante roede" zouden kunnen noemen (of het kwadraat van de roede als lengtemaat).

Op kaart 2 is de roede als oppervlaktemaat daarom 25,97 m² groot.
Op kaart 3 is de roede als oppervlaktemaat 30,9136 m² groot.
Het zijn deze oppervlaktematen die in de laatste kolom van het Renvoi voorkomen.

Als we met dat alles rekening houden, komen we uit op een totaal van 63 ha 24 a en 97 ca. aan gronden die eigendom waren van Roosendaal binnen de grenzen van Walem.

Dat zijn ongeveer 88 voetbalvelden. Ongeveer 46 % daarvan waren landbouwgronden en 32 % beemden en weiden. De rest bestond uit bossen.

In tegenstelling tot bijvoorbeeld Sint-Katelijne-Waver waar ze verschillende pachthoeven hadden, stonden op deze gronden geen huizen of andere gebouwen. Hun enig agrarisch bedrijf in Walem was de molen van Battenbroek.

De eigendommen in Walem vertegenwoordigden 6,14 % van de totaliteit van de bezittingen van de abdij.

Voor de fusie had Walem als zelfstandige gemeente een oppervlakte van 450 ha.

Dat betekent dat ongeveer 15 % van de gronden onder Walem ooit eigendom geweest zijn van Roosendaal.

 lvdI & kc

Hoe verkreeg de abdij van Roosendaal de molen in Battenbroek?

Er wordt altijd gezegd dat de abdij de windmolen van Battenbroek aankocht. Uit de schepenacte vernemen wij dat de windmolen vernietigd was op Sint Lucasdag 1576 tijdens de vernieling van Walem door de Spaanse troepen (Sinte Lucasdach anno LXXVI bij de Spangnaerden verbrant). De abdij ruilde de molenberg met alles wat erop lag (sekeren molenberch met alle sijne toebehoorten) met Dionijs Vander Meesen, uitvoerder van het testament van Gommaer Capmans en zijn vrouw, in de naam van Jan van Weesenbeek en Barbara Capmans, erfgenamen van Gommaer Capmans. Dionijs kreeg hiervoor een dagwand land gelegen in Wijchmaal, regenotende Lysken Vanden Broecke, de kinderen Vande Cruijse en de Heerenstraat. (daegmael lants gelegen tot Wijchmael, Lysken Vanden Broecke ter eenre de kinderen vande Cruijse ter andere comende aen sheerenstrate).

De akten nakijken heeft ook hier weer opheldering van de feiten gebracht.

Akte van 15 oktober 1577. (SAM oud archief Walem Reeks 3 register 1 "Scabinale acten 1547 -1580) Acte nr 228

Wy Libert de Fraisne stadthoudere vande heeren mijns geduchts heere van Merode heere baenneheere van ??? perwez, leefdale, tslans van Duffele ende Waelhem, heere van Gele, Voerselaere. In sijnen Heere leenhove tot Waelhem saluyt met kennisse der waarheit zij condit ende kennelijck allen den ghenen sie dese letteren sullen sien oft hooren lesen hoedat op heden datum van desen voir Caerle Monckaert, Jacoppen Elssevere ende Aerden Oliviers mannen van Leene desselffs heeren commen ende gecompereert is in persooene Jan Van Weesenbeek als man ende momboir van Barbara Capmans gommeersdochtere daer moeder aff was Gheertruyt Coremans, als oppermomboirs van huere kinderen ende heeft (achtervolgende den consente hen verleent van tnaerbescreven te mogen volbringen bij heer ende meester Dionijs Vander Meesen executeur vande testamente wijle de voirschreven Gommeas Capmans ende sijnder huijsvrouwe blijkende bijden acte van autorisatie daarvan sijnde insgelijcx die tselve over der voirschreven kinderen laudeerde ende approbeerde) bij maniere van mangelinghe ende permutatie wel ende wettelijck gecedeert ende getransporteert tot behoeff van meesteren Peeter Van Cantelbeke inden naem ende als rentmeester vande Clooster van Roosendale ende tot desselfs clooster behoeff sekeren molenberch met alle sijne toebehoorten gelegen in Battenbroeck daerop gestaen heeft sekeren wintmoelen nu inde defaecte van Waelhem op Sinte Lucasdach anno LXXVI bijde Spangnaerden verbrant den voirschreven comparanten ende huer kinderen gesuccedeert ende verstorven bijden doot van huerlieden voirschreven ouders hen aldaer genoeg bewesen opden commer ende last van twee veertelen terwe den H. Geest van Waelhem ende eenen cappuijn zonder meer daerop vuytgaende, vrij van allen verloope totten dage van heden verschenen. Ende in recompensie van dijen soe heeft de voirschreven rentmeester inder qualiteit als voere getransporteert tot behoeff vande voirschreven Jan Van Weesenbeek ende sijne kinderen omtrent een daegmael lants gelegen tot Wijchmael, Lijsken Vanden Broecke ter eenre de kinderen vande Cruijse ter andere comende aen sheerenstrate aldaer, achtervolgende den contracte bij partijen hinc ende daeraff gemaect ende naerdijen de voirschreven partijen inde qualiteit alsvore respectie vande voirnoemde goeden hadden vertegen met vonnisse ende rechte soe is de voirnoemde rentmeestere inde molenberch ende de voirschreven Jan Van Weesenbeek int voirschreven dachmael lants wel ende wettelijck gegoyt ende geerft om de selve bij hem eeuwelijck ende erfelijck te besitten ende gebruijcken van welcken vorischreven molenberch de voirschreven rentmeester nominij officij dede den voirschreven Gille van Merode ?? op met huere ende eede van trouwen met alle andere heeren rechten ende gewoonlijcke diensten naer des voirschreven leenhoffs rechte daertoe ende behoerlijcke weecken gedaen zijnde, soe ontfanck ick heer ende mansen op desselffs Gillen behoudelijck hen daerin sijn hoocheijt heerlijcheijt ende rechte ende eenen iegelijcke anders een synen dits al geschiet met vonnisse ende met rechte nyet des hier inne, in kennisse bessegelt etc. actum XVn octobris 1577.

 wh

75 jaar na het

Wij brengen u hier een verhaal van pastoor Goetstouwers. Hij was pastoor in onze gemeente van 1935 tot 1958. Hij geeft een samenvatting van de gebeurtenissen van de voor hem belangrijke gebeurtenissen in onze gemeente tijdens de woelige oorlogsjaren. We geven u de tekst in de oude spelling zoals het toen door hem was opgeschreven.

De oorlog 1940 - 1944 te Walem

Op 10 mei 1940, invalsdag der Duitschers in België, werden 's avonds om half tien, negen bommen geworpen, tusschen het fort van Walem en Eekhoven, door Duitse bommenwerpers; de eerste bom viel op 200 meter van de Pastorij, vlak naast de Binnenbeek. Wij maakten kennis met een geweldige luchtdruk; de schade was gering, de schrik des te grooter.

Te midden van soldatenherrie, werden op 15 Mei, vier stukken afweerschut in den tuin der pastorij ingegraven, en gaf Commandant Bruers, M.I.L.U, 2è batj. van de VIIIè Regiment der IIè Divisie, order de pastorij te verlaten, want, zegde hij, deze nacht wordt er hier gevochten. Pas hadden we de pastorij verlaten of een camion kwam, met order van den generaal der IIè Divisie die pas op het fort was aangekomen, om den kelder ledig te plunderen, en te bezorgen op het fort.

't Was Woensdag 15 Mei, en tegen den avond van dien dag was gansch de bevolking op de vlucht.

Uit voorzorg had ik Ons Heer genuttigd, de elektrische leiding in de kerk afgezet, en alle deuren op slot gedraaid. 's Morgens om 17 Mei, was er eene schermutseling in de Zandstraat, welk zich na den middag voortzette in de Koning Albertstraat, en 's avonds laat aan de brug, waar een batterij klein kaliber der Engelschen, verborgen in het parkje voor de Waterleidingswerken, vier Duitse auto's en één motociclette vernielde, en een zestal Duitschers dooden, welke den volgenden avond werden weggevoerd.

Om half tien liet de Belgische genie de Walembrug springen.

Vrijdag avond en in den vroegen morgen van Zaterdag 18 Mei beschoten de Belgische kanonnen vanuit Waarloos, de kerk en het centrum van Walem. Alleen al op de kerk en de toren kwamen een vijftigtal granaten (75 mm) terecht.

De middelscheer der groote beuk werd tweemaal doorbroken, drie zware dwarsbalken vernield, twaalf kepers naast elkaar stuk geslagen, veertig m² schaliebed verbrijzeld; een venster werd totaal vernield, en honderden gaten in het dak geslagen. Bij eenig zwaar weder was het middendak ingestort. Daar ik maar tot Leest gevlucht was, kon ik die avond van 18 Mei reeds terugkeren, toen de Duitschers bezig waren hun dooden aan de brug weg te voeren.

Nog maar enkele parochianen keerden dien dag terug. Het koor der kerk werd dien avond nog wat opgeveegd, de middengang werd opgeruimd van de stukken, en Zondag morgen kon de H. Mis opgedragen worden met negen parochianen in de kerk.

Aanstonds werd, met goedkeuring van Monseigneur van Cauwenberg, wegens het dringend gevaar der instorting van het middendak, het herstel der kerk ter hand genomen. Op 21 Mei kwamen J. Van Tulden, schaliedekker, J. Van den Auwera, loodgieter, beide van Mechelen, en schrijnwerker-kerkmeester Leonard De Belder, het herstel aanpakken. De onkosten beliepen over de 9000 fr., die ik aan het kerkfabriek voorschoot om het voorloepig herstel te kunnen betalen.

De pastorij van Walem.

De stalen brug, met in het midden een ophaalbaar gedeelte, door de genietroepen opgeblazen op 17 mei 1940

einde van WO II

In de parochie waren drie huizen uitgestookt. Alf. De Pooter, Wed. Hofmans-Feremans, beide aan de brug, Wed. Vital Nauwelaers en Weduwe Gellens. Al de ruiten in het dorp waren bijna vernield, de daken dooreen geschud, en vele huizen doorboord met granaten. Veel was er ook gestolen, bijzonder in de tabak- en drankwinkels.

De meeste parochianen waren gevlucht tot in Vlaanderen, en enkele zelfs tot in Frankrijk. Twee overleden er, ten gevolge van bombardementen; P. Mathijssens en vrouw J. Gies. Bij het bombardement der kerk werd de kleine kelk, dateerend van 1811 stuk geschoten. Ze werd hersteld in 1941 door den Wederopbouw, doch de herstelling mislukte; ze werd later aangeslagen door de Duitschers.

Enkele dagen na het springen der brug, bouwden de Duitschers er een voorloopige boven op de ingestorte. Eind 1940 bouwden ze een boomstammenbrug, naast de oude, die heden nog dienst doet (1945). Doch in de loop van 1941, werd de ingestorte brug opgeruimd, en werden de pijlers geslagen voor een nieuwe vaste brug door Maurits Delens van Gent, oud commandant van het fort van Walem. Op deze pijlers werd een betonnen brug gebouwd door de C.I.T. die juist klaar was op 4 september 1944, en die de zegevierende tanks der Engelschen dien dag inhuldigden.

Architect Simon Van Craen, van Mechelen, heeft voor rekening van 's Lands Wederopbouw, de plannen voor het definitieve herstel van kerk en toren. De uitvoering geschiedde in 1941 en kostte 80.000 fr

Op het einde van 1942, waren er een hondertal werklieden van Walem, grootendeels vrijwillig naar Duitschland gaan werken. In de loop van 1943 en 1944, werden er door de Gestapo verschillende nachtelijke rassia's gehouden om werkplichtigen op te speuren, doch de meesten gelukten zich telkens te verbergen, zoodat er bij het einde van de oorlog er slechts een zestigtal in Duitschland verbleven; allen, behalve drie, keerden behouden terug.

Bij het vernemen dat de kerkklokken zouden geroofd worden door de Duitschers, werd met instemming van burgemeester E. Van Genechten, op 8 juni 1943, de groote klok, gift van Monseigneur Scheppers, weggeborgen, boven in de spil van de toren.

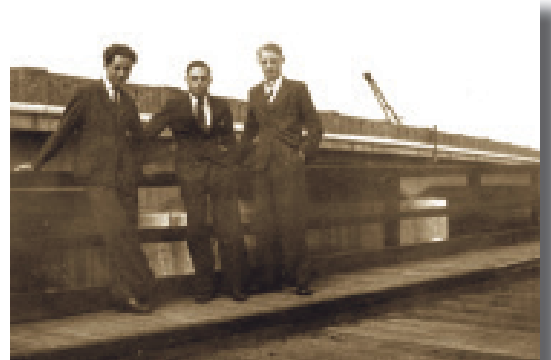
Toen op 23 Juni, de firma Van Campenhout van Haren-Vilvoorde, de klokken kwamen opeischen voor de Duitschers, vonden zij er maar twee; de kleine gebarsten klok alléén werd opgeladen.

Nadien werden er nog enkelen malen opeischingsbrieven en dreigbrieven door de Duitschers gestuurd, doch ze werden niet beantwoord, zoodat twee klokken konden behouden blijven.

Op 3 September hing de bevrijding in de lucht. We hebben niet geprekeet dien Zondag, oordeelende dat de parochianen best zoodra mogelijk thuis waren, daar de Duitschers alle voertuigen en fietsen opvorderden om kunnen te vluchten.

Maandag 4 September om 10:30u lieten de Duitschers het fort in de lucht springen.

In de zijstraten waren we niet verwittigd en we snelden bij de eerste ontploffingen naar den schuilkelder in den tuin. 't Waren vreeselike oogenblikken. De grond deinde heen en weer. In den voortuin der pastorie kwamen groote blokken arduin, metselwerk en stalen balken terecht. Bij de 4000 kgr. steenen brokken alles bijeen. In den gevel der pastorie werd een gat geslagen, en vijf gaten in het dak.

Drie mannen op de houten noodbrug die dienst deed tussen 1940 en 1944 en die is afgebroken na het in dienst nemen van de nieuwe brug op de achtergrond.

Duitse soldaten op het fort van Walem in 1944

Twee huizen werden door blokken getroffen: De Vos in de Zandstraat, Schroeven in de Kerkstraat. Een gat werd geslagen in de zuiderbeuk der kerk en vele ruiten der kerk werden vernield. Nog immer volgden kartets ontploffingen op het Fort, toen de Engelschen tanks Walem binnenvaarden. Een centrale spitskolonne der tanks rukte naar Walem brug, beschermd door twee zijkolonnen. De eene zijkolonne passeerde langs Willebroek-Boom, waar de bruggen door de Witte Brigade werden gered. Deze vervoegden zich op de Vosberg bij de centrale kolonne. De andere zijkolonne werd te Duffel tegengehouden door het gedeeltelijke opblazen der brug.

Onbewust van 't gevaar en uitzinnig van vreugde, stormde al wat beenen had, de straat op om de tanks toe te wuiven. Toen geschiedde de dramatische redding der brug. Zekere Emiel Engels, 52 jaar oud, invalide van den vorigen oorlog, lid van de Belgischen militairen weerstand, groep Mechelen nummer 413, sprong op de tweeden Engelschen tank, ontvouwde zijn plan aan een Engelschen officier, reed mede tot aan de Galgestraat, en snelde toen, gewapend met een gestolen Duitsch geweer en vier gestolen handgranaten - door de hovingen naar de Nethedijk, hij moest er over een berg prikkeldraad springen, kroop toen op zijn buik tusschen de tramrails naar de andere zijde der brug. Eén enkele Duitscher, staande achter een boom, had hem gezien, doch verroerde niet, bestookt als hij was door de kleine mitrailleurs der tanks die naderden.

Emiel Engels wierp een Lepelgranaat in de schuilgracht der Duitschers, waarmede hij er verschillende kwetste. De overige vluchten achter het huis "Van Nooyen". Hij wierp er een tweede handgranaat naartoe, welk haperde aan een boomtwijg, en aldus door het keukenraam vloog en er de kleine telefooncentrale der Duitschers vernietigde, zoodat de Duitschers te Reeth en zelfs te Antwerpen zonder contact waren met hun voorposten te Walem.

Emiel Engels

Toen snelde Engels de brug op, met zijn geweer sloeg hij de electriche leidingdraden over (wel een hondertal draden, leidende naar de pakken dynamiet rond de boomstammen der brug) en trok de lanten over, welke leidden naar de nieuwe brug. Toen alle leidingen overgerukt waren, sprong Emiel boven op de nieuwe brug, doch werd er ontvangen door een geweer salvo langs den kant van Rumst-hoofd. Haastig en ongedeerd sprong hij beneden en wenkte de tanks over de brug te rijden. Op dit oogenblik gingen drie roode vuurpijlen van op de "Water Works" de lucht in, het teeken tot het springen der bruggen: alleen de spoorbrug achter Roosendaal vloog de lucht in. Ondertusschen was Emiel Engels gekwetst in den arm, een kleine tank laadde hem op en de vergezellende officier bracht hem bij de zusters te Walem, die hem verzorgden met Dr. Coen.

Een kort artillerie-duel ontstond. Een Duitsche batterij op Lazernij werd stuk geschoten, twee camions munitie der Duitschers schoten in brand, een wagenpaard werd gedood, een luxe-auto met een Duitsch kolonel werd uiteengereten. Nog enkele schoten werden gelost op de Duitsche batterijen op den Vosberg.

Toen stormden de Engelsche tanks, eenerzijds met de tank vanuit Boom gekomen, naar Reeth, waar op het kasteel van Van den Berg, de zware artillerie was opgesteld. De Duitschers werden er verrast bij het middagmaal. Anderzijds ging de tocht over Kontich naar Antwerpen en zijn haven, waar de domme Duitschers nog in de meening verkeerden, dat de Engelschen nog over de Nethe stonden.

Uit dit voorval bij de brug van Walem, mogen we besluiten dat niet enkel Walem, maar ook Mechelen en zeker Antwerpen met zijn haven, gered werden door den heldhaftigen Emiel Engels.

's Namiddags van dien zelfden Maandag 4 september; kwam een beerenwagen met Duitsche soldaten, gevangen op de Water Works en den Vosberg, door het dorp gereden, begeleid door een soldaat van den weerstand: Oscar Dandoid, te Mechelen geboren den 13 Februari 1922.

Geen enkele Engelsche soldaat was er nog in het dorp, maar wel zakten er driehonderd Duitsche S.S. troepen, gevlucht uit de Provinciale tuinbouwschool, langs Walem naar Roosendaal, door de hoveningen bij het Langbroeck. Zoo kwam een Duitsch officier, begeleid door twee S.S. soldaten, door het huis van bakker Jos Carpentier tegenover de kerk. Vlak voor de kerk

*Het neerschieten van Ocsar Dandoid
getekend door A. Verbiest*

schoten zij Dandoid omver, verbrijzelden zijn schedel met revolvergeschoten toen hij reeds stervende was, en ontnamen zijn geweer. De Duitsche gevangenen deden zij de kar afspringen en stuurden ze naar Roosendaal. Ze verstopten zich echter in de huizen der Pastorijstraat en gaven zich later over.

Tegen de avond trokken de S.S. troepen zich terug tusschen het fort en de pastorij, naar 't Rozenhof, waar zij nog twee dagen schuilden.

Dandoid werd op Donderdag 7 September, te midden van enorme belangstelling plechtig begraven.

Sedertdien was de steenweg Mechelen - Antwerpen, op dag en nacht vol tanks, camions en jeeps. Na de vrijmaking van de Schelde nam het verkeer op den grooten weg nog veel intensere uitbreiding.

Op 30 October, tijdens het lof van 7 uur, viel een eerste raketbom, achter der Spildoren, op een goede 500 meter voor de kerk.

De menschen in de kerk huilden van angst. Sedert dan maakten we kennis van de vliegende bommen, en het gevaarlijke afweergeschut.

Den 20e Februari 1945, viel een V 1 stil boven Roosendaal, duikte in snelle vaart recht op de kerk, zwenkte echter plots omhoog om eindelijk neder te ploffen op den Doorndijk. Enkele dagen vroeger was er al een V 1 gevallen achter het Korenhof en er ontploft in de boomen. Deze heeft vele schade aangericht.

De plaatsen met de inslagen van de V1 en V2 raketten

Doch het raket dat op 24 Februari te 14 uur neerplofte achter de tuin der pastorij, voor op den Schaapdessel, heeft het meest schade veroorzaakt. De pastorij o.a. werd zwaar beschadigd langs de achterzijde, het dak, de vensters en deuren werden in stukken verbrijzeld, de binnenmuren ontzet en omver gesmeten. Bij deze gelegenheid hebben ook de vensters der kerk zwaar geleden.

Met Paschen 1945 lagen hier 800 Canadeesche soldaten. Een 200-tal kwamen ter hoogmis, zoodat ik verplicht was, na het sermoen, nog in het Engelsch te prediken.

Algemeen is de indruk dat de oorlog zeer niveleerens heeft gewerkt op de bevolking.

De zucht naar weelde en genot heeft veel kwaad gedaan, de openbare zedelijkheid is erg gedaald, het godsdienstig leven in de parochie is gezakt.

Allen zijn het er ééns over, dat O. L. Vrouw van Bijstand, patrones van Walem, hare parochie heeft beschermd in de vele gevaren die ons bedreigden tijdens de oorlog.

Pastoor Goetstouwers.

Walem, 1 October 1945

A. Goetstouwers

*Pastoor te Walem van
1935 tot 1958*

*Maandag 4 september 1940. De eerste
Shermantank die Mechelen binnenreed.
Op de tank de gelukkige en fiere agent
Henri Jacobs die de tank begeleidde
tot aan de brug van Walem.*

Toponymie van Walem

Toponymie of **plaatsnaamkunde** is een tak van de taalkunde die plaatsnamen (toponiemen) probeert op te sporen en te verklaren. De toponymie houdt zich behalve met de herkomst van plaatsnamen ook bezig met de verbreiding daarvan. Het is een wetenschap die met name ten dienste staat van de archeologie en de historische geografie. Toponymie heeft niets te maken met plaats verklarende verhalen of sagen, geschreven door mensen. Toponymie bestudeert plaatsnamen op een wetenschappelijke manier. Men gaat daarbij uit van de oudste versie van de plaatsnaam omdat die het meest 'doorzichtig' is.

Door het bestuderen en verklaren van plaatsnamen krijgt men inzicht over:

- geschiedenis
- bodemgesteldheid
- taalontwikkeling
- activiteiten
- plantengroei
- reliëf
- geografie
- oude beroepen
- oude persoonsnamen
- plaatselijke heiligen of beschutspatronen
- aard van nederzettingen op/van die plaats

De toponymie beslaat een aantal subcategorieën :

- Toponiem of plaatsnaam
- Hydroniëm of waterloopnaam
- Hodoniem of straatnaam
- Oroniem of bergnaam

Toponymie van Walem volgens Goetstouwers

B

Battenbroek en zijn kasteel. (vervolg)

De datering van de schepenbrieven van Brussel wordt nergens opgegeven, toch kunnen we bij benadering bepalen wanneer deze verkoop moet zijn doorgegaan. In het cartularium van de Dalscholieren of Hanswijkheden van Mechelen staan twee schepenbrieven opgetekend van de heerlijkheid Battenbroek. De inleiding van de akte van 7 september 1410 luidt als volgt: *"Wij scepenen in Bertenbroec ghemenlek saluut met kennisse der waerheyt. Wij doen te weten alen lieden dat comen es voir den rechtere ons liefs ghemints heeren Jan van Eerckel, heere van Haghesten, van Pierrepont ende heere tsants van Mechelen ende voir ons ..."*

Kasteel Battenbroek op de topografische kaart van Vandermaelen (1846-1854)

De akte van 12 september 1412 heeft daarentegen volgende aanhef:

"Wij scepenen in Bertenbroec gheleynlec saluuyt met kennisse der waerheyt. Wij doen te wetene allen lieden dat comen sijn voir den rechtere ons gheminds heere Heyrich van Sevenberghe natuerlijck sone van Sevenberghe ende voir ons...."

De verkoop is dus gebeurd tussen beide vermelde data, mogelijk in 1411 of de eerste helft van 1412. Het prijsgeven van Battenbroek aan de van Zevenbergens had geen einde gesteld aan de twisten van dit huis met Jan van Arkel, zij ook behoorden tot de schuldeisers en verhoopten een grotere brok van de buit.

Zo haalde Geeraert, de zoon van Hendrik van Zevenbergen nog een gemene ploertenstreek uit. Samen

van A tot Z

met enige van zijn vrienden nam hij, op 28 november 1415 te Arpenburg op Brabants grondgebied, Jan van Arkel verraderlijk gevangen, wyl deze op weg was naar de uitvaart van wijlen Antoon van Boergondië, de hertog van Brabant zijn suzerein. Mogelijk waren die goedkope helden belust op bloedgeld want zij leverden hun gevangene uit aan de graaf van Holland met wie deze in oorlog was.

Die heldendaad kreeg echter voor onze baanstropers een bittere nasmaak. Gedaagd wegens hoogverraad, verschenen zij op 19 juni 1417 te Mechelen voor de hertog van Brabant om er op smadelijke wijze blootvoets in hun ondergoed zijn pardon af te smeken. De hertog, die door hun lage daad op zijn grondgebied tegen zijn vazal gepleegd, ten zeerste gestoord was, schonk hen slechts genade op voorspraak van de hertogin, die voor hen bemiddelend optrad.

Voor Battenbroek bracht dit alles grote veranderingen mede. Het oude castrum had nu als militair steunpunt afgedaan en diende omgevormd tot een heerlijk hof dat desgevallend als woning kon dienen voor zijn nieuwe eigenaars.

Hendrik van Zevenbergen werd na zijn overlijden in de goederen en heerlijkheid van Battenbroek opgevolgd door zijn voornoemde zoon Gheert. Deze deed zijn verhef voor het leenhof van Brabant de derde augustus 1429. Hoogst waarschijnlijk omwille van de kosten gedaan om het oude castrum bewoonbaar te maken en de aanpalende hoeve verder uit te bouwen, had de nieuwe eigenaar zich op zijn beurt in schulden gestoken. Om daaraan het hoofd te kunnen bieden zag hij zich verplicht om op 17 juli 1449 voor het leenhof van Jan van Muysen en Margrite Schoofs, zijn vrouw, een leenrente te verkopen van "*twintich overlantse Rijnse gulden*", munt der keurvorsten bij den Rijn, stellende als onderpand zijn goederen van Battenbroek met de huizingen, wateren, winnende landen, beemden, boomgaarden en alle toebehoorten.

Nog andere financiële verplichtingen had Gheert zich verplicht gezien tijdens zijn leven aan te gaan. Zo zien we Willem Trabukier op 16 november 1465 aan Lodewijk van Heist een erfelijke rente verkopen van "*sesthien gulden Vranckrijcksche croonen gemeynlic van handen te handen in bursen gaende XXIIII silveren penningen geheeten cromsteerten onser munte van Vlaenderen voer elcke croone*", welke Gheert destijds aan wijlen zijn vader Aubert Trabukier verkocht had en welke eveneens bepand waren op de goederen in Battenbroek.

Gheert van Zevenbergen had geen wettig nageslacht. Bij zijn dood liet hij slechts twee natuurlijke dochters na, die hij elk bij testament bedacht had met een erfelijke rente van honderd Rijnse gulden, bepand op zijn eigendommen in de polder, welke volgens het leenrecht vererfden op zijn oudste zuster Volcwijf van Zevenbergen. Deze laatste was alsdan reeds weduwe van Willem de bastaard van Egmont. Met Jan van Beringen, drossaard van het land van Mechelen, deed zij op 27 maart 1453 het verhef van het hof en de heerlijkheid van Battenbroek. Als geleende *momboir** (=voogd) stelde Jan zich als bezet en dienstelijk man, die volgens het leenrecht vereist was.

Daar Volcwijf weigerde de twee lijfrenten aan haar bastaard-nichten uit te keren, gaf dit aanleiding tot een proces voor het leenhof. Hier had zij schoon te verklaren dat haar vader Hendrik zeven gehuwde kinderen had en dienvolgens haar broer Gheert maar gerecht was in een zevende paart van Battenbroek., wat veel te weinig was om die twee renten te kunnen dragen. De mannen van lene wisten evenwel dat Gheert voor zijn deel in de erfenis van zijn vader gans Battenbroek had gekregen en op 14 maart 1467 werden beide renten als een afzonderlijk leen verheven voor het leenhof. Alsof deze last nog niet genoeg was, moest zij nog een proces voeren tegen haar zuster Belie met Ghijbrecht Queckel haar man, doch werd ditmaal in het gelijk gesteld. Weduwe geworden vóór 1495, gaf zij dan ook de alsdan bij kerkgebod gevraagde *denombrementsverklaring** (=inventaris) betreffende de goederen welke zij van de hertog van Brabant in leen hield. We laten hier haar verklaring volgen:

"Ic Margriete van Egmont weduwe wijlen Jans van Rummerswale houde te leene van mijnen ghenadighen Heere den Hertogh van Brabant de heerlicheyte van Bertenbrouc metten

Wapenschild van de familie Zevenbergen (Sevenberghe)

hooghen middelen ende leeghen, metten huyse hove schuerestallen vogelrien visscherien warande ende meyer ene scepenen, mancapen ender zijner toebehoorten, ghelijc dat het es tusschen de Neete ter eenre zijden die Dele ter andere zijden Walem ter derde zijden de vrijheyt van Mechelen ter vierder zijden"

Deze verklaring is de oudst gekende beschrijving van het hof of kasteel van Battenbroek met een opgave van al wat er aan toebehoorde en ervan afhing. Aan de hand van de verstrekte gegevens menen we het hof te mogen beschrijven als bestaande uit een stenen opperhuis of woning van de heer, huis dat waarschijnlijk niet meer was dan het aangepaste oude castrum, dat alleen tijdens de zomermaanden werd bewoond. Daarnaevens het neerhuis of pachterswoning met de schuur en de stallen, zijnde gebouwen opgetrokken met lemen wanden in vakwerk en met stro gedekt, het geheel omgeven door een cingel of borchtracht en toegankelijk bij middel van een valbrug, zoals het beschrijft luidt van vele van die begin zeventiende-eeuwse heerlijke hoven. In het register n° 18 van het leenhof van Brabant zijn de achtereenvolgende verheffen van het leen Battenbroek opgetekend tot met het verhef van 30 augustus 1685. Een eigenaardigheid, het blad werd van onder begonnen en de bijkomende aantekeningen er steeds weer boven geschreven. Van de onderste paragraaf naar de bovenste gelezen luidt de tekst als volgt:

*Wapenschild van de familie
Reimerswaal (Rummerswale)*

"Hendric bastart van Zevenbergen houdt een broeck, geheten Bertenbroeck. Geert van Zevenbergen sijn soene iii augusti xiiicxxix. (3-8-1429). Juffrouwe Volcwijf van Zevenbergen wijlen Hendrics dochter met Janne van Beringen hueren geleverden momboir xxvii martii xiiic lii jair. Bij doode wijlen Gheerts van Zevenbergen huers bruers ondergescreven. (27-3-1453 n.s.)

Janne van Rummerswale in den naam ende tot behoefte Jouffrouwen Margrieten van Egmondts zijns wijfs xix martii xiiiclxxv jair. Bij doode wijlen Jouffrouwen Volcwijff van Zevenbergen huerer moeder ondergescreven (19-3-1476 n.s.) Jacob van Rummerswale iiii julii anno xiiicxcviii. Bij doode Jouffrouwe Margriete van Egmont sijnre moeder ondergesceven (4-7-1498). Jacob van Rummerswale xvii martii xvcxxxiii. Bij doode wijlen Jacob van rummerswale zijns vaders. (17-3-1534 n.s.) Jacob van Rummerswale opten ersten dagh van der maent meerte 1595 bij doode JacobJacobs van Rummerswale zijns vaders. (1-3-1595)"

We onderbreken hier even de tekst van het register om de aandacht van de lezer er op te vestigen dat de Jacob van het verhef van 1595 de laatste "van Rummerwale" was, die heer en eigenaar was van hof en heerlijkheid Battenbroek.

Hendrik van Zevenbergen was begonnen als schuldeiser. Gheert, zijn zoon moest reeds schulden maken en zijn opvolgers zouden steeds met geldverlegenheid te kampen hebben. Zo liet Jacob van Rummerwale, de zoon van Margrite van Egmond, op 11 juni 1517 door de schepenen van Antwerpen een verklaring opmaken, alsdat hij 't anderen tijde getrouwd had Jouffrouwe Barbelle van Berchem, dochter van wijlen heer Jan van Berchem, ridder, en met de gelden gekomen van hare erfgoederen gelost en afgekwenen had, de 40 rijns gulden erfelijke rente welke Willem en Geert, zijn broers hadden op Battenbroek, benevens de andere renten ten belope van dertig rijns gulden welke andere personen erop hadden.

Jacob, de zoon van voorgaande, heeft de hardste tijden meegemaakt welke Battenbroek tot nu toe gekend heeft. Hij was namelijk de heer tijdens de troebele jaren van de godsdienstoorlogen met al hun zedenverwildering, armoede en blinde haat. Alsof de berokkende schade van de jaren vijftienhonderd in de zestig nog niet voldoende was, sloeg er in de winter van negenenzestig op zeventig, als gevolg van de grote aanvoer van opperwater, gepaard met een hoge springvloed, een gat van acht of negen roeden breed in de hoofddijk. Dit is plus minus vijftig meters. De herstellingswerken van de dijk slopten grote sommen geld op en de geldschietters moesten terugbetaald worden. Om dit mogelijk te maken en wettelijk te regelen, verleende koning Filip II, bij octrooi van 19 mei 1570, de toelating om het totaal der onkosten te verdelen per bunder over geheel de polder. Elke eigenaar werd tevens verplicht tussen te komen in de kosten in evenredigheid van zijn bezit aldaar.

Toch was die doorbraak nog maar een voorsmaak van wat men de volgende jaren nog zou te verduren krijgen. Meerdere malen werden de dijken doorgestoken door de heen- en weerttrekkende legerbenden om de polder onder water te zetten. Dit gebeurde ondermeer nog in de loop van het jaar 1582 nabij het Donske. Die bestendige bedreiging van een doorsteken van de dijken en een onderwater zetten van de

beemden was een ware nachtmerrie voor de eigenaars in de polder.

Jacob van Rummerwale, de laatste in de rij, had zelf geen kinderen. Hij schonk enige weken voor zijn dood, als hij reeds ziek te bed lag, bij testament van 20 januari 1604, verleden voor notaris Harlingen van Mechelen, het hof en de heerlijkheid van Battenbroek aan zijn kleinneef jonker Jan vander Gracht. Deze laatste was de zoon van jonker Antoon vander Gracht, heer van Chardau en van Gertrude van Berlo. Gertrude op haar beurt was de nicht van de erflater als dochter van diens zuster Barbara van Rummeswale en van Arnt van Berlo.

Hernemen we de onderbroken tekst betreffende de heren van het hof en de heerlijkheid:

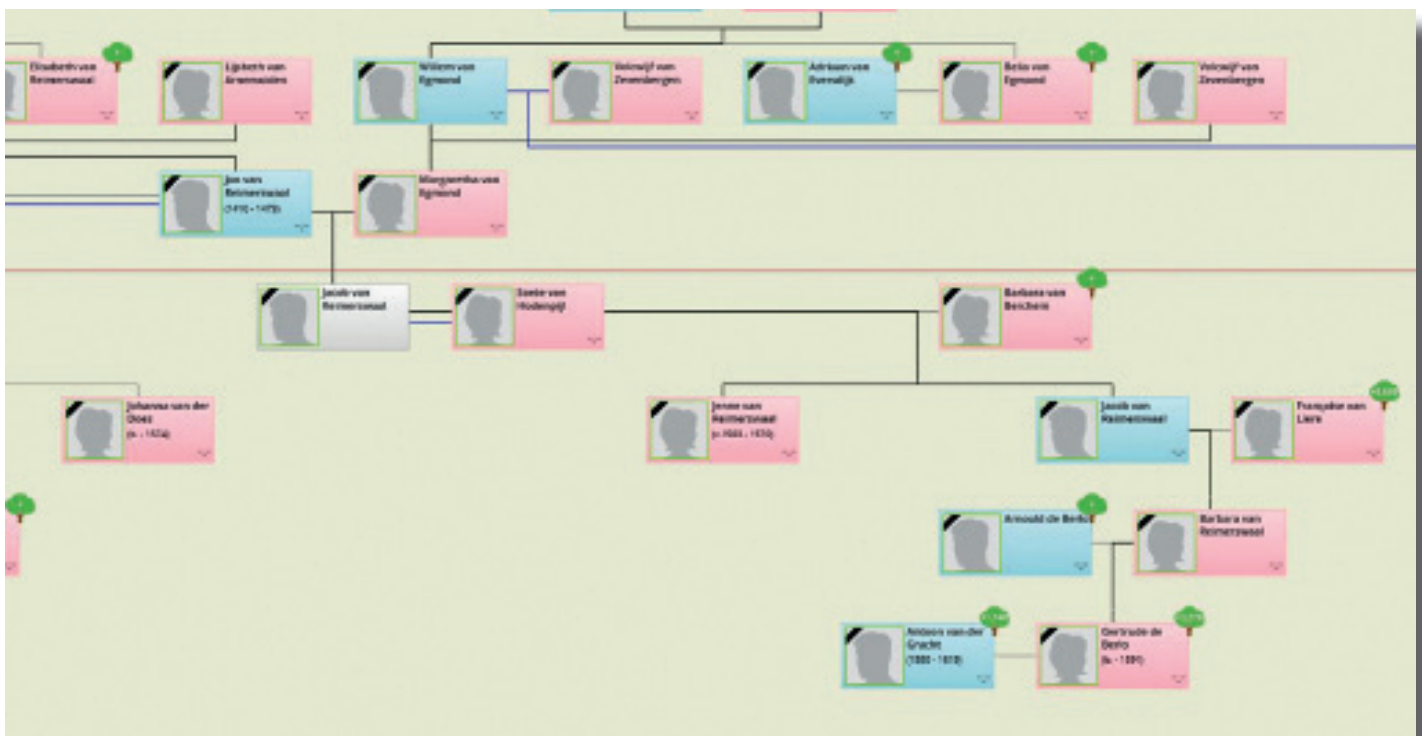
"Jan vander Gracht die op 24 maart 1604, nu voirtane vuerende den toename van Rommerwwale, bij doode en volgende den testamente van jonker Jacob van Rummerswale zijn oom ondergeschreven.-Zijn vader Antoon was bezetman-Jonker jan van Rummerwale geseydt vander Gracht heere van Bertenbroeck 13 juli 1620. -Nu zelf bezetman-"

Het oude hof van Battenbroek had in de tweede helft der zestiende eeuw ook zijn tol betaald aan het ruwe oorlogsgeweld. De er gelegeerde of doortrekkende krijgsbenden, zowel de Spaanse als de Staatse, alsook de op buit beluste muiters, hadden er hun sporen op achtergelaten. Waarschijnlijk waren de gebouwen derwijze toegetakeld en zodanig vervallen dat jonker Jan vander Gracht het maar best oordeelde er geen verloren kosten meer aan te doen en ze gewoonweg liet slopen. Op de alzo vrijgekomen plaats liet hij het kasteel bouwen dat ruim tweehonderd jaren later in 1830 zou afgebroken worden.

Zoals dit tegenwoordig nog veel gebeurt, beschikte de jonker ook niet over het nodige liggende geld om het nieuw gebouw te bekostigen. Hij ontleende daarvoor dan ook aan de weduwe van Matheus Mertens, tweemaal een som van 1000 gulden elk. Om dit geleende geld nu te kunnen terug betalen en de nog openstaande rekeningen te voldoen, verkocht hij op 31 mei 1617, voor de schepenen van Mechelen een erfelijke rente ten belope van 3000 gulden kapitaal, aan Philipotte Schoofs, vrouw van heer Jan vander Schelde. Van die afbraak en wederopbouw mag men dus aannemen dat dit geschiedde in de loop van de jaren 1615 en 1616, daar we menen te veronderstellen dat de bouw af was vóór mei 1617 en men destijds in de wintermaanden niet bouwde.

Wordt vervolgd...

Bronnen: Toponymie van Walem (A.Goetstouwers) - Wikipedia: Wapenboek Beyeren. - Geopunt Vlaanderen.
- www.geni.com: stamboomprojecten van George J. Homs

Een gedeelte van de stamboom van de familie van Jan van Reimerswaal en Volcwijf van Zevenbergen waarvan ook nakomelingen en familieleden eigenaars waren van het kasteel Battenbroek.

1929 : 90 jaar geleden

In Afghanistan verovert de opstandeling Habiboellah Kalakani de hoofdstad Kaboel, en voert er de sharia in. Leon Trotski moet de Sovjet-Unie verlaten en gaat in ballingschap. Herbert Hoover wordt beëdigd als 31e president van de Verenigde Staten en in Italië krijgen we het Verdrag van Lateranen: Vaticaanstad wordt een onafhankelijke staat. Op 26 mei 1929 vonden er verkiezingen in België plaats en krijgen de publicatie door Hergé van de eerste strip van Kuifje, in het Frans. De eerste vertalingen van Kuifje in het Nederlands verschijnen pas tijdens de Tweede Wereldoorlog.

En in Walem storm, overstromingen, wegenwerken, maken van een monument en.....lees zelf maar.

Januari Gazet van Antwerpen : De Overstromingen in den lande

Langs de Nethe - De Boottrekkers

Maandag morgen en wat geluk! Een winterzon werpt nen rossen schijn op 't overstroomde Duffel. Het heeft van den nacht geregend, gesneeuwd en gevoren, doch over het dorp waait een wind van verlichting. De hooge tij heeft ditmaal geen verwoesting meegebracht.

Ingenieur Millecam is ter plaatse; dezelfde methode als in Waelhem gebruikt, zal hier worden toegepast. Pontonbooten met moeilons drijven lijzig-zeker over 't klotsende water, getrokken door mensen, die zwoegen en zwijgen. IJverig wordt aan de bres gewerkt, gisteren onder plassende regen, die door-drong tot op het naakte lijf, werden twee groote balken neergelaten. Want de arbeid vergt spoed, stevige dienst en gewerkt, want de strooming is hevig; want bij het opkomen der tij is het niet zoo zeer het water dat rijst: het bruischt door de bres de vlakte in, overstroomt den steenweg van Lier naar Mechelen, waar het verkeer officieel is verboden, dit met het oog op gebeurlijke inzakkingen.

Op den steenweg

Men wees ons de weg langs hier om een juist beeld te hebben van de ramp. Spijtig genoeg, een reporter is nu eenmaal geen watereend. Wij zijn pas een halven kilometer achter Duffel en daar staan we..

De steenweg overstroomd en 't is laag tij. Wat moet dat straks wezen? De bewoners maken zich gereed, maar er is geen tegenhouden aan. De steenweg is uitgerafeld, de landerijen gaar slijk. Honderd meter over de steenweg, bij een hovenierderij, is een kar in de grond weggezakt. Het is killig koud.

Arme kinderkens... straks zult gij weer schreien van de kou en uit vrees van het water dat op honderden meter alles verderft. De planten, de vruchten de serren, zwart en akelig kil.

En de bewoners staan te kijken, machteloos. Dat zijn geduldige wachters, tot de steenweg eenigzins bereikbaar is. Een paard met kar, dat bijna verdrinkt. We moeten terug langs de dorpskern, om alzo Waelhem te bereiken.

Naar Waelhem

In het laag gedeelte bij de brug zijn de meeste sporen weggevaagd, doch even voorbij de dorpskern, bij het kasteel van heer Scheppers, op Mechelsch grondgebied, treft ons een echt beeld van verwoesting. Het was vooral de Dyle die hier hare parten speelde. Bij het kasteel staat een woning, die we langs een dreef, die alles behalve nog op een dreef gelijkt, bereiken.

Dat is het ergste wat we al te zien kregen: muren zijn ingestort, vloeren weggezakt, bressen geslagen van 15 cm doorsnee. Afgrijselijk!

We kunnen ons zoo'n gebeurtenissen niet voorstellen. Hier ligt een deur ginder is de zolder heenge-spoeld; daar nog een kille naakte muur met in den hoek een H. Hartplaat. En midden dat oord van verwoesting zien we niets dan een paar witte duifjes, die spreken van vrede, en mensen die zwijgend werken om zooveel mogelijk de eerste bressen te herstellen.

Hoe lang gaat dit nog duren! Spoedige hulp is nodig! Hier stond het water meters hoog, op honderden meters van de rivier. Hier dreef huisraad, hemden en eten. Hier zijn geen nieuwjaar-zingende kinderen, zij staan te kijken of steken hun zwakke hand ter hulp.

De boerderij van Corneel Nuytkens in een bijgebouw van het kasteel van de heer Scheppers.

in onze dagbladen

Nu trekt langzaam alles weg en de mensen kunnen met weeë oogen terug herstellen wat éénmaal was hun liefste goed. Met de Kerstdagen werd een nieuwe bres geslagen van 7 meter doorsnee, zei ons een boer, met koortsige haast, wordt het mogelijke gedaan. We slaan een holle weg in, hier ligt stroo en vuiligheid, die men niet kan verdenken. Bevolking waakt op uw gezondheid.

Battenbroecksche hel, overstroomd gedrocht, als de winden jagen over uw gerimpelde watervlakte, en het water dat immer rijst en rijst, dat moet zijn als een spokenden doolhof op een kermisplein.

Hier en daar een woonstee en geen enkel mensch in de nabijheid. Dreven, smerig en vuil, het riet en de stroo, de rapen en de koolen, een voet dik. Takkenbosschen en boomen over den weg, we klauteren er over om weg, ver weg te wezen uit het oord van vervloeking. Dat is nu Battenbroeck, dat zoo'n treurnige naam heeft gekregen. Het drijft zijn water op tot in de hoveningen der dorpshuizen, de wind zuigt een akelig klaaglied en aan de voorlopige dichtgemaakte bressen staan enige arbeiders te zwoegen.

Kent de die lange gevaarlijke brug van Waelhem? Slaat uw oog Antwerpenwaarts en voelt met ons mee de treurnis die hangt over den waterspiegel en de overstroomde landen. Hoe lang nog? Hoe lang?

We weten het niet, we doen ons best. Het klinkt als een noodtrompet. Kan er dan van hoogerhand geen doorslaande hulp worden aangebracht en kunnen er geen dringende maatregelen worden getroffen, om dergelijke rampspoeden in de toekomst te vermijden.

We hopen het ten bate der bevolking en ten bate van den lande.

9 februari : Gazet van Mechelen: Weg Brussel-Antwerpen:

Thans zijn alle moeilijkheden omtrent de lijnrichting der Baan Brussel-Antwerpen, aan het fort te Waelhem, uit de weg geruimd. Het beheer van Bruggen en Wegen, en het Ministerie van Landsverdediging, zijn het thans eens over de lijnrichting van den weg bij de bochten aan het fort van Waelhem, welk hoogst-gevaarlijke punten voor het verkeer waren.

Door de getroffen maatregelen zullen de scherpe rechthoekige bochten verdwijnen, en tot slechts een breed draai hervormd worden.

De grachten rond het fort blijven behouden, en de Genie zal het verdedigingsstelsel volledigen.

23 april Gazet van Antwerpen: Botsing tussen auto en moto aan het fort te Waelhem

Zondag avond, tusschen 8 en 8.30 ure, gebeurde er op een der gevaarlijkste bochten van den Antwerpschen steenweg, aan het fort van Waelhem, doch nog op het grondgebied van Mechelen, een erge aanrijding tusschen een auto en een motorfiets omtrent de plaats voor ettelijke tijd ook een motorrijder, een Italiaan wonende te Charleroi, om het leven kwam.

Uit de richting van Antwerpen kwam Urbain Van Laeken, 26 jaar oud, wonende te Ste-Kathelijne-Waver, in de Elzestraat, met een motorfiets aangereiden. Achter hem zat zijn stiefbroeder. Van Mechelen kwam de auto van heer Verhees, thuishoorende te Antwerpen.

Auto en moto kwamen in den bocht elkaar geweldig aanrijden, waarbij de twee motorfietssers hevig over den steenweg geslierd werden.

Urbain Van Laeken werd er gekwetst opgenomen, doch zij stiefbroeder liep minder erge kwetsuren op. Dokter Coen, van Waelhem, verstrekte de twee gekwetsten voorloopige verzorging en liet Urbain Van Laeken naar de kliniek Ste Elisabeth der de Stassartsstraat te Mechelen overbrengen, daar de jongeling buiten de kwetsuren aan het hoofd ook nog het linkerbeen gebroken had. De tweede gekwetste is na verzorging huiswaarts kunnen gebracht worden.

Het rechtekken van de weg Brussel-Antwerpen ter hoogte van het fort van Walem

Politieofficier Schelkens heeft ter plaatse een onderzoek ingesteld en heeft insgelijk het Parket verwittigd, dat samengesteld uit de heeren; Ooms, procureur; Helmans onderzoeksrechter en Noteleirs, griffier, nog denzelfden avond is ter plaats geweest. De auto werd ter bewaring naar Mechelen gebracht.

3 september Gazet van Mechelen: Rijwiel gestolen

Zaterdagavond is aan een herberg der Lange Nieuwstraat, de velo van Theofiel Nauwelaerts, wonende te Waelhem, spoorloos verdwenen. Het rijwiel stond onbewaakt buiten. Onvoorzichtigheid welk reeds tientallen malen erg is gestraft.

17 september Gazet van Mechelen: Werken te Waelhem

Omtrent die werken moeten wij zeggen dat de laatste ondernomen het best opschieten, wij bedoelen de verlegging, de rechtmaking van den steenweg Brussel-Antwerpen, aan het fort van genoemde gemeente.

Veel moeite, geschrijf en gewrijf heeft het gekost, vooraleer de verschillende besturen en departementen het over het geval of dier werken eens waren, zelfs over het geval of die werken wel mochten uitgevoerd worden; tenslotte is er toch de verandering doorgegaan.

De nieuwe baan begint van af enkele honderden meter voorbij de herberg "De Nieuwe Buiten", waar de bedding van den nieuwen steenweg, de oude baan verlaat, om door het veld rechtsuit te komen op de omheining van 't fort, waar zij den ouden steenweg kruist en dwars door de gronden, welke het fort omringden heen te gaan en opnieuw op de oude baan uit te komen voor de velodroom te Waelhem, na nog eerst den vijver, welke het fort omringd, te zijn overgestoken, juist naast de werken van het fort zelf, waardoor zelfs een kleine koepel, gansch is bloot gezet. Eens op de oude baan, kruist de nieuwe weg deze opnieuw, om den laatste draai, recht voor den hoofdingang van het fort weg te snijden en daarna voorgoed met den huidige steenweg verbonden te worden.

Eens deze werken voltrokken, en er wordt druk aan doorgewerkt, zullen er vier groote bochten of kronkelingen, zeer gevaarlijke punten en bij automobilisten en voetgangers droevig vermaard, zijn weggecijferd.

In het dorp van Waelhem zelf, wordt ook druk gewerkt aan de heropknapping van den kerkhofmuur, het leggen van drie groote buizen voor gasleiding tusschen Brussel en Antwerpen, enz.

Een ander werk van belang, waarover ook reeds zoo lang is gepraat en herpraat, en waarvan de verwezenlijking zoo dringend en hoogst noodzakelijk is dan welk ander ook, ligt daar te sluimeren aan de stinkende inkt-Nethe, want anders kunnen we dat zwarte water niet noemen, we bedoelen de breede nieuwe brug, opgebouwd volgens de behoefte van het ongewoon druk verkeer, wat de baan Brussel thans al meebrengt, en dat zeker nog immer zal aangroeien. Alles moet daar nog over een eng, maar erg sterk, smal Duitsch brugsken van onder den oorlog. Om daar op zekere oogenblikken, 30 à 40 voertuigen langs de beide kanten te zien staan wachten is geen aardigheid. Komt er nu wat leven in dien rang, dan heeft men altijd haastingen die willen voorschieten. Er komt verwarring en botsing, zoals we verleden week nog hebben moeten aantekenen.

Nu, de nieuwe, flinke brug is reeds lang aangenomen; maar van opbouwen of uitvoeren is nog schier niets te merken. Groote blokken arduin, die er verspreid liggen, zeggen u, dat er toch wel wat op til is: doch dat is ook alles. En dat lanterfantent wordt, om de schijn te redden, wellicht toegeschreven aan het gebrek van werkkrachten. Men kan geen werkvolk krijgen!....

Dat er nu van die zoo broodnodige nieuwe brug voor 1930 niets meer in huis komt, staat van heden al vast. En men moet zelfs van hooger hand daarvan ook reeds lang overtuigd zijn. Daar stilaan het gedacht is ontstaan en vooruitgezet, dat men, om den toestand te redden, naast de bestaande brug eene voorlopige houten brug zal leggen, in afwachting dat er van de aangenomen werken toch eens wat terecht komen... . Dat zoo iets groote kosten op 't sterfhuus zou meebrengen, moeten we niet zeggen...

In elk geval de brug over de Nethe te Waelhem blijft er achteruit, en is een geweldigen klop in de baan Brussel-Antwerpen tot wier verbetering nochtans reeds zoo lang en zoo druk is gewerkt, ten koste van miljoenen.

16 November Gazet van Mechelen: Op het fort van Waelhem

Herinneringsmomenten

Sinds maanden heeft men op genoemde versterking, recht voor den steenweg op Mechelen, en waar zich aler het kruitmagazijn bevond, stellingen zien in de hoogte klimmen zoodat menigeen zich daaromtrent wellicht zal afgevraagd hebben wat daarachter zoal mocht opgebouwd worden.

Nu zij verdwenen zijn, hebben ze een herinneringsmonument bloot gezet, dat een hoogte heeft van 16 meter; doch dat, na uit- en afwerking zal gaan tot 15 meter. Het geheel is in blauw gewapend beton opgebouwd, en bekroond door een zwaar kruis, dragende langs de vier zijden de afbeelding van een rechtopstaande reuzenzwaard.

Het al in dezelfde bouwmaterialen vervaardigd: naar de plannen van bouwmeester De Jongere, van Brussel en uitgevoerd door aannemer Henri Aerts, van Mechelen, en zulks voor rekening van een private vereeniging, met Mejuffer Orlande, aan het hoofd, en hebbende voor bijzonder doel en strekking van de gevallen soldaten en oorlogsslachtoffers te huldigen en te vereeren.

Het herinneringsmonument aan de gesneuvelden in het fort van Waelhem is majestatisch door zijne sombere zwaarheid, door den eenvoud zijnen lijnen, en plaats zelve waar het thans ten hemel klimt.

Gedurende de bouwing van dit monument, is er een oogenblik gevreesd dat deszelfs verdere voltooiing zou moeten gestaakt worden, zelfs dat opruiming van het reeds tot stand gebrachte, zou volgen, doordat het hooger bevelhebberschap van het geniekorps zich tegen de oprichting op het fort zelve, had verklaard.

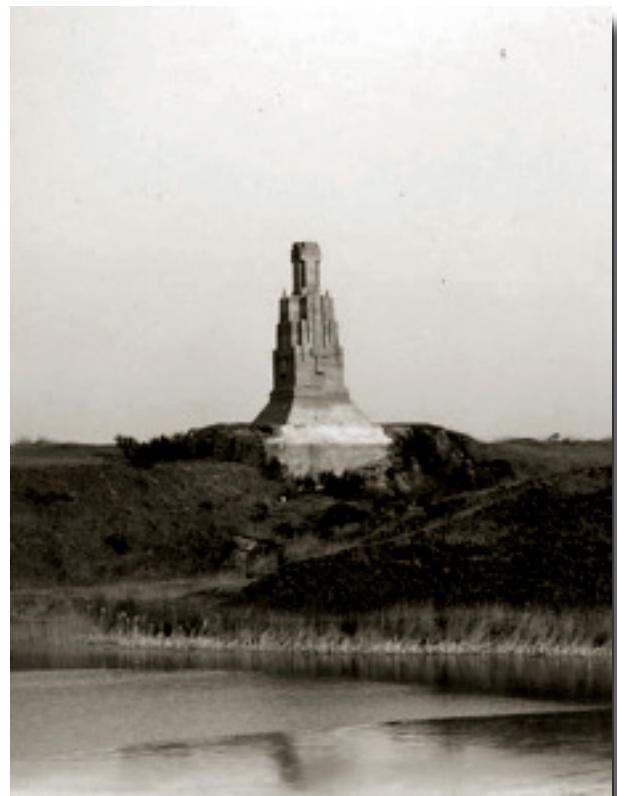
Alles is tenslotte in der minne geregeld, en het monument is zijn voltooiing nabij.

30 december Gazet van Antwerpen: De storm rond Waelhem

Ook hier woedde de storm op vreselijke wijze en teisterde bijzonder de Koning Albertstraat. Daar staat een oude fabriek te koop, die afgesloten is met een ouden muur, waarop een groot houten bord, het tekoopstellen der fabriek vermeldend.

Door den hevigen wind werd bord en muur omvergeslagen. Op 't oogenblik dat de muur der fabriek – toevoorende aan Leon De Groot – instortte, passeerde er Corneel Vinckx, meubelmakersbaas, gehuwd en vader van 2 kinderen, die onder de puinen begraven werd.

Op het geluid van den slag kwamen twee broeders van hem toegesneld, die in een huis daar recht te-

Het "majestatisch" monument op het fort.

genover woonden en dadelijk aan de redding van den ongelukkigen begonnen, zonder te weten dat deze hun eigen broeder was. De ongelukkige werd met gebroken linkerbeen en klagende van hevige inwendige pijnen opgenomen. Dokter Coenen, die daar toevallig in de buurt was, diende hem de eerste zorgen toe, waarna hij naar de kliniek Ste. Elisabeth, te Mechelen, werd gebracht.

Verder in het dorp, is men bezig met het werkhuis herop te bouwen van den schrijnwerker Crauwels. Tot op een zekere hoogte is hier al het metselwerk weer afgeslagen en totaal vernield

Bij mejuffer Beek, in de Koning Albertstraat, is een stuk hofmuur langs de straat omlaag gedaald.

Bij Lod. Schellekens, op den hoek der Koning Albertstraat en Battenbroekstraat, aan de brug van Waelhem, staat ook een hofmuur met een groot reklaambord op. Bord en muur werden ten gronde gesmakt.

Het oude huis van Emiel Schellekens in de Koning Albertstraat is door den storm gedeeltelijk vernield.

In de kerk is grote schade aangericht door het stuk slaan van verscheidende kerkramen.

Over gansch den omtrek werd ook overal schade aangericht, takken afgeslagen, over de weg geworpen en zelfs boomen ontworteld.

In Memoriam

Casimir Verbeeck

° 22 september 1926 Walem

† 5 juni 2019 Reet (WZC De Wijtshage)

Wij namen droevig afscheid van Casimir, één van onze ereleden die steeds aanwezig was op onze activiteiten.

Wij bieden aan zijn familieleden, vrienden en al diegenen die hem zullen missen onze innige deelneming aan.

BEDANKT !

De parochiezaal van Walem was jarenlang een vertrouwde plaats voor vele Walemse verenigingen, ook voor de heemkundige kring. Wij organiseerden er onze tentoonstellingen en onze etentjes. Het was dan ook met grote spijt dat we vernamen dat de parochiezaal niet langer ter beschikking stond en dat de hele site van "Het Oude Klooster" een nieuwe bestemming zou krijgen.

Ondertussen hadden we onze vaste stek gevonden op het fort van Walem, en hebben we daar een klein cafeetje ingericht naast onze tentoonstellingslokalen. De ontmanteling van de parochiezaal bracht mee dat de glazenkast, koelkasten, spoelbak,... ter beschikking kwamen. Wij waren zeer verheugd dat de parochie deze materialen aan ons wou overmaken. Via deze weg nog eens een dank-u-wel aan de medewerkers van de parochieploeg voor deze materiële steun!

En zoals je hiernaast kan zien, het komt volledig tot zijn recht in 'Den Blindganger' ... laat ons zeggen dat het erfgoed bewaard blijft !

Vergeet zeker niet langs te komen bij de volgende opening van het fort om een frisse pint of een lekkere koffie te drinken !

INHOUD

Editoriaal		3
De eigendommen van Roosendael te Walem		4
75 jaar na het einde van WO II		8
Toponymy van Walem - van A tot Z		12
1929: 90 jaar geleden in onze dagbladen		16
In Memoriam - Bedankt		20